

*Utbyte mellan generationerna,
Sven Östermans kök, Gräskö.*

Foto ,Gabriella Söderman

GRÄSKÖ – FÖRETAGANDETS OCH ALLA GENERATIONERS Ö.

2-åriga Freja i Maudmössa vid skånebryggan med Lill-Gräskan skymtande i bakgrunden

I Vi skärgårdsbor (tidningen från Skärgårdarnas Riksförbund) nr 4 som utkom i december 2008 står att läsa om Sveriges mest företagsamma region – skärgårdarna. Enligt SCB:s undersökning år 2006 är 23,6 % av personer mantalsskrivna på öar utan fast landförbindelse i Stockholms/Södermanlands skärgårdar företagare, att jämföra med 17,2 % för skärgården sammantaget eller 9,4 % för riket i sin helhet.

Håll i Er nu, jag vågar påstå att på "Gräsköarna" (Gräskö och lilla Gräskö eller Gräskan och lill-Gräskan) är 83,3 % av den vuxna befolkningen företagare eller varför inte - i 8 av 11 hushåll bor egna företagare och företagare från alla decennier mellan trettioalet och sjuttioalet finns representerade. Släng er i väggen i Gnosjö!

Babyboom

När vår förstfödda (Freja, Maj -06) kom till världen visste vi förstås att Daniel och Malin på lill-Gräskan tjuvstartat babyboomen ett knappt år tidigare när lille Arvid såg dagens ljus, men vem hade kunnat drömma om att vi tre år senare skulle ha sju små knattar mellan 1 och 4,5 år på Gräskö efter decennier av bebistorka.

Det är inte utan att man går och funderar på att börja föra samtal med kommunen om hur skolskjutsarna skall komma

att fungera för alla barn om ett par år. Tänk vad praktiskt det hade varit (när isen ligger iaf) om man kunde göra nu som Björn Ramstedts mamma gjorde på 40-talet, dvs ringa upp överlotsen i Furusund för att förhöra sig om något lämpligt fartyg skulle ha vägarna förbi då barnen skulle hem från skolan när skolveckan var slut, eller tillbaka till densamma på söndagkvällen. Den tillmötesgående överlotsen beordrade om så var fallet stopp i Furusund respektive tvärs lill-Gräskan samt lejdare ut på lämplig fartygssida för att barnen skulle kunna ta sig ombord och iland. Om detta berättade Björn när vi Gräsköbor för sisådär 3,5 år sedan träffades i Anders och Meta Waldviks kök för att diskutera den tilltänkta dagliga båttrafiken som skulle till att dras igång kring påsk 2006. Enklast vore förstås om vi ser till att bli så många på Gräskö året runt att vi kan dra igång en egen skola och dessutom öppna affär igen!

Rundvandringsstart och väntkur

För att för den oinvidge få möjlighet att berätta något lite om Gräskö av idag har jag bestämt mig för att ta er med på en rundvandring där vi bl a kommer att stöta på en del personer som är verksamma på ön i nutid, då det för mig till stor del är den nutida befolkningen som gör ön. Jag berättar endast brottstycken om Gräskös historia, men för den intresserade finns något att läsa om den på Gräskös hemsida: www.grasko.net eller desto mera i boken "**Gräskön** med tillhörande holmar och skär".

Om vi börjar vår vandring runt ön på ångbåtsbryggan, på öns nordvästra sida, möter vi först en liten väntkur, men inte vilken väntkur som helst. Den hyser sedan drygt två år tillbaka även postfack till öns samtliga fastigheter varför vi även skulle kunna kalla det lilla huset för posthus. Och inte nog med det. Under ett par års tid har det lilla krypinet även fungerat som utställningslokal för alster i form av målningar och fotografier, för en härlig blandning konstnärer, fotografer och historieberättare som bor mer eller mindre ofta på Gräskö. Till sist men inte minst, en liten biblioteksavdelning finns också för den lässugne som saknar litteratur och inte ids vänta på bokbåten.

Första etappen

Går vi vidare på grusvägen (som efter ett par års stridigheter om dess, av många önskade, iordningställande - äntligen kunde uppföras i mitten av åttiotalet) uppför en av de två eller möjligen tre pulkbackar att räkna med på ön kommer vi att på höger sida se den första fastighet av nio där åretruntboende huserar, nämligen makarna Waldvik - Anders och Meta - som förstas inte är okända för flertalet läsare. 1970 började de med att på en gammal träfärja transportera byggnadsmaterial och samma år med transporter av sopor som pågick under i stort sett hela 70-talet. Efter det utökades sjötransportbiten, men även grävning, taxikörning, skogshuggning, bryggbyggeri och annat smått och gott har

de arbetat med - mångsysslare som så många andra skärgårdsföretagare. I hemlighet har de för oss varit förebilder som är levande bevis på att det går att flytta ut till Gräskö (även om rötterna finns på annat håll), starta företag, bilda familj och få det hela att fungera om man bara brinner för denna typ av levnadssätt, är uppfinningsrik och arbetsvillig. En av ett par inspirationskällor som fick även oss att våga!

Nästa tomt på samma sida är även den i åretruntboendes ägo - här hittar vi öns enda riktiga pensionär - Maud Sjöborg - som faktiskt blev tvungen att börja arbeta så smått igen även hon (då posten beslutade att de inte längre vill ödsla pengar på en anställd som åker ut med post till öarna i bygden och sorterar den.) Maud sköter med bravur emottagandet och sorteringen av öns post och ställer i ur och skur upp och vaktar ungar, katter och höns när vi grannar behöver hjälp - en "extrafarmor" för ett antal barn på ön vågar jag påstå.

Knallar vi vidare uppför den långa, nu något mer svagt lutande backen ser vi, återigen på vår högra sida, skymtandes intill en fritidsfastighet en bit in i skogen, det så kallade "röset" - ett stentorg bildat av av klapperstenar som slipats runda och till ungefär samma storlekar av vågorna som rört sig mot dem under många hundra år. Detta är vad som först visade sig i havet av det som skulle komma att bli Gräskö, där Gräskö en gång föddes ungefär då vi började räkna den tid som idag hunnit bli år 2009.

Någon kanske undrar om det är helt tomt på den vänstra sidan av vägen. Så är icke fallet (vi har passerat två hus och en hel massa granar på andra sidan) men då det skall finnas drygt 130 fastigheter på ön och kännedomen om många av dessa och dess innevanare är begränsad liksom utrymmet för skrivierna om Gräskö, beskriver jag under denna rundvandring endast vad de åretruntboende huserar och vad de sysselsätter sig med samt valda delar av annat som finns och görs på ön.

En liten bit längre upp planar vägen ut och svänger lite lätt åt höger där mossrik granskog hyser mängder av blåbärsris och harsyra. Där stöter vi på den "riktiga grusvägens" enda korsning värd namnet, då detta är det vägskäl man egentligen kan göra fel vid om det enda man vet är att man skall hålla sig på grusvägen. Vi väljer den högra vägen och passerar någon fritidsfastighet på var sida innan vi på vår vänstra sida hittar nästa åretruntboende - Lotta som år 2007 flyttade ut för att bo permanent med sin lille Love 4,5 år, och nu gör sitt bästa för att vinna SM i trädfällning.

Andra etappen

Strax därefter skulle vi kunna svänga av till höger för att efter ett par minuters promenad på mysig stig, naturligt full av stenar och rötter (som kan ta knäcken på den mest envisa barnvagnsförare) komma ner till Fladen. Som hörs på namnet är det en grund vik som vid rätta vindar i sitt västliga läge kan bjuda på bedårande solnedgångar i blommande vår eller snöklädd vinter. Här har 16 hushåll i Gräsköfladens samfällighetsförening sina båtplatser och den som ej kan tyda granuskornas tecken eller känner vägen in till bryggorna bör avhålla sig från försök att gå till kaj just här.

Nu gjorde vi inte avstickaren ner mot Fladen utan håller oss på grusvägen och märker att terrängen öppnar upp sig och bjuder oss att se ängar med fårhagar. Slätterängen på vår vänstra sida (där det varje sommar ordnas gemensam slätter för alla som har tid och lust) har smyckats med ett stort H och kallas av den anledningen även för helikopterängen. Ängen på vår högra sida vet jag faktiskt inte om den har ett eget namn, men finns det ett så borde det vara rävängen. Mitt i ängen där det finns ett stenröse har år efter annat skådats räv eller lämningar därefter. Då menar jag lämningar efter rävens byte, men visst har rävar av olika dignitet synts på många olika håll på ön denna vår och gjort slut på hönsfågelbeståndet igen och igen. Spekulationer kring huruvida räven...eller rävarna...eller rävarna med ungar bragts om livet pågår i stor omfattning. På rävängen är ett antal får och lamm från Yxlan inhysta över sommaren, en liten nyhet för i år. Tidigare år har vi haft får från Västernäs, men nu har fårverksamheten utökats, så vi hyser fastlandsfår (Herman Sjöqvists) i en hage och ö-får (Hans Svensson och Anna Vogels) i en annan denna säsong.

Vi lämnar rävarna åt deras öde och går vidare. En bit efter "rävängen" kommer vi till båttältet som vintertid härbärgerar så många båtar det bara går. Sedan Björn Ramstedt efter många år av varvsverksamhet år 2007 sålde densamma till Peter Johansson är det Peter som fyller båttältet samt ytorna kring det och även Slätterängen med båtar när kvällarna blir mörkare och kyligare och många sommargäster väljer att ha sina farkoster på land. I verkstaden som vi hittar bara en liten

bit längre fram längs vägen uppe på krönet efter den skarpa högersvängen, servar han motorer och tar hand om allt elände som kan tänkas gå sönder i en båt, pysslar om båtar som varit nere på botten och vänt eller behöver plastas av olika anledningar samt kör saker kors och tvärs över ön med sin hjullastare. Att en ung förmåga tog över Björns varvsverksamhet tyckte vi alla på Gräskö var roligt, men när det började snickras och byggas en bostad "uppe" i den stora verkstadslokalen och det visade sig att Peter med sin fru Anna och deras två barn, Albin, 4 och Oskar, 1, tänkte bosätta sig permanent i den tror jag att både jag och min familj och många, många andra blev utan gränser glatt överraskade. En "företagande" barnfamilj till på ön, precis vad en levande skärgård med dess servicebehov behöver!

Byn

Vi börjar nu närma oss sydsidan av ön och Gräskös hjärta - byn, som vuxit upp kring hamnen i byviken, förmodligen redan från 1500-talet. Häromkring finns även nu den största delen av den bofasta befolkningen. Just nedanför verkstaden åt byviken till bor Sven Österman, med rötter från Blidö, som bland så mycket annat kan få den tjurigaste gamla motor att gladeligen jobba på och genom sina vackra bilder med motiv från längesedan berättar om Gräskös och omnejdens historia. På andra sidan byviken, uppe på höjden med fantastisk utsikt över havet åt flera håll finner vi Kjell och Kristina, alias Kjelle och Nina, Sjöblom i sitt nybyggda, vackra hus som Kjelle med sin stora yrkesskicklighet inom snickarskräet rest i Ninans förfäders anda och stil.

Till grannar en bit längre ut på udden har de det par som för mig (som utomsöcknes ifrån kommen) är en levande skärgård personifierat och som genom sin verksamhet och sitt levnadssätt haft stor del i att Gräskö fortsatt vara den levande skärgårdsö den är idag - Björn och Bojan (Frideborg) Ramstedt. Om dem och dess förfäder finns så mycket att berätta att det blir svårt att välja och mängder av historier av vilka jag förstas bara hört eller läst en bråkdel. Den om hur Björns far - Uno Ramstedt - kom till Gräskö (och sedermera gifte sig med Thyra som var Gräsköbo i femte generationen) är dock en som ligger mig varmt om hjärtat. Björns far kom från Värmland och under smugglartiden i början på 1930-talet började även han att smuggla. Vid ett tillfälle föll han i sjön mellan Norröra och Gräskö och valde att simma till Gräskö därför att han hade hört att Gräskö var en trevligare ö än Norröra. Väl iland träffade han så Thyra och tycke uppstod dem emellan varför han kom att bli Gräsköbo.

Björn jobbade i sin ungdom som båtsman på både Söderarm och Sandhamn under ett par år och efter det också i hamnrodden i Stockholm och var borta från Gräskö i ungefär 10 år. 1965 skaffade Björn taxibåten Tyra som han än idag transporterar personer och pinaler mellan öarna och fastlandet runt om i bygden med. Han syns allt som oftast i Östernäs när man har vägarna förbi, till Frejas och andra småtjejers stora förtjusning och tjejerna ger sig inte förrän han upptäckt dem och vinkat tillbaka - visst är det något speciellt med en riktig Rospigg i en riktig trotjänare till taxibåt. Björn har också tillsammans med Bojan och Sven skött varvsverksamheten som de startade upp i början av sjuttioalet. Under samma årtionde har han också tillsammans med Waldviks kört sobåt och förstas sysslat med både det ena och det andra som trädfällning, bryggbyggeri, snickerier och lite av varje som folk under årtionden behövt hjälp med - en tusenkonstnär bland flera.

I byviken finns också det gamla posthuset som förlorade sin funktion som just posthus då posten började komma till ångbåtsbryggan i stället - med Sirena eller Viggan. Men driftiga sommargäster (Claes Dymling och Peter Nordström) föreslog och förverkligade idén om att anordna caféverksamhet i det gamla posthuset som förstas går under namnet Café Posthuset. Egentligen bör en stor del av äran för caféverksamheten på Gräskö tillskrivas Claes dotter, Marta

Dymling, som var först med idé, idogt arbete och under ett par somrar bedrev blomstrand caféverrelse i egen regi på Österholm. Man har fräschat upp det f.d. posthuset och ordnat med fina bänkar och bord utanför och håller öppet varje dag från midsommar fram tills skolorna börjar under ett par timmar varje eftermiddag. Den som vill får bedriva verksamhet under ett par dagar upp till en vecka i stöten och själv välja sortiment och sätta priser. En fullkomlig succé som mötesplats efter dagens strand- och/eller båtutflykter.

Tredje etappen

Om vi lämnar Byviken och följer grusvägen österut får vi gå ett par hundra meter innan vi kommer till en uppförsbacke i högersväng. Dristar vi oss på krönet till att avvika från grusvägen och kila ner på stigen åt höger kommer vi först till midsommarängen där ett ofattbart stort antal människor varje år firar midsommar med dans till Gräskö Stompers och traditionsenliga lekar. Just nedanför midsommarängen finner vi den härliga bit strand som vem som helst kan nyttja för att lapa sol och låta varm sand tina vinterfrusna fötter - badviken - som passar umärkt som tillhåll för sommarlovsfirare och mindre knattar med sitt sydliga läge och sin långgrundhet.

Yxlanfår och rävröse i sommarskrud

Tar vi oss upp ur spat och återvänder till den trygga "huvudvägen" och fortsätter vår promenad österut igen, kommer vi om ett par minuter på nytt in i murrigare barrträdsskog där vägen blir något kringelikrokig. Vi kommer strax fram till den tredje och sista färhagen som öppnats upp ordentligt av deltagarna i de senaste årens vårröjningar och är belägen på vår vänstra sida om vägen. Gör vi en kort avstickare upp till höger finner vi nästa åretruntboende företagare - Ingemar Karlsson, som snickrar till höger och vänster och får det största träd att falla exakt rätt emellan hus och elledningar när han sätter fart med sin fina motorsåg. Om vi inte följde grusvägen som svänger av åt vänster längs färhagen, eller smiter upp till Ingemar skulle vi kunna fortsätta på bred stig rätt förut och om vi följde dess svängar komma ut på den arm av ön som sträcker sig åt nordost och gör att det blir ännu lite svårare att betrakta ön som rund - Österholm.

Vi aktar oss igen för att gå vilse och fortsätter grusvägen så gott som norröver. Här dyker det ena efter det andra sommarhuset upp på båda sidor om vägen. Vi har kommit till den del av ön där 23 fastighetsägare längs vägen på var sida om "skånebryggan" utgör den i var mans mun så kallade skåneföreningen. (Namnet på föreningen kommer sig av att Skånska Cementgjuteriet var de som gjorde i ordning tomterna, anlade vägar, vatten, brygganläggning, avlopp för

WC och på ett par tomter byggde hus 1966.) När vi passerat flertalet av dessa 23 fastigheter och så smått återigen börjar närma oss "den där" korsningen som jag talade om under den första delen av vår promenad hittar vi den enda av dessa som är i bofastas ägo. Nämligen det hus vari jag själv bor med min make Jan "Janne" Söderman och våra småtingar Freja 3 och Konrad 1,5. Till mångas stora glädje och andras förtret drog vi igång en hönsfarm (om än i mycket liten skala) år 2005, men bestämde oss för ett år sedan för att också börja arbeta på något mer lukrativa områden och startade också vi eget. Sedan vi sparkade igång vårt företag har vi belamrat tomten och närliggande vatten med diverse veteranmaskiner (och faktiskt också någon ny) samt annat därtill hörande skrot. Men vad vittnar om en levande skärgård om inte det?! Jan växte upp i Köpmanholm, gick i sina förfäders fotspår och blev sjökaptan tillika jägare och fiskare. Hans släkts rötter finns på Kudoxa där de i århundraden levt av vad land och hav kunnat erbjuda. Vad skulle kunna ha varit bättre än att som nyrospiggiska finna sin blivande make nästgårds Gräskö och av honom bli lotsad i navigationens och jaktens samt fiskets ädla konster?

/Gabriella Söderman, Gräskö